

TOTUUS JA ARVOT J. E. SALOMAAN MUKAAN RUNOMUOTOON PUETTUNA

Timo Leinosen tulkintoina

Sisällysluettelo

KAKSI MIELTÄ.....	2
TOTUUS.....	3
ONKO TOTUUS EHDOTONTA?.....	5
KOMMENTTINI	7
TOTUUS ARVOISTA.....	8
TUNNE, TAHTO JA ÄLY.....	10
TOTUUDEN JA ARVON SUHDE	14

KAKSI MIELTÄ

Epäteoreettinen mieli,
kun se puhtaasti sellaista on,
on välitöntä, tiedotonta,
vailla ajatuksia ja mietteitä,
se on puhdasta toimintaa!

Teoreettinen mieli taas,
ei itse ole siinä maailmassa,
johon sen ajatukset suuntautuvat.

Se ei edes halua vaikuttaa
ajatustensa kohteeseen,
toiminnan maailmaan.

Teoreettinen mieli haluaa vain
tarkastella ja tutkia
tätä ajatustensa kohdetta.
Mielestä poissa ovat:
niin arvostelmat kuin päätösten teot!

J. E. Salomaan tekstien pohjalta mukailut: Timo Leinonen

LÄHDE: J. E. Salomaa. Totuus ja arvo. Filosofinen tutkimus. WSOY. 1926. s. 9.

TOTUUS

Totuus on jotakin,
joka todella on, tosiolevana
eikä vain mielikuvissa olevana.

Jos siis A tietää, että B on,
niin B on,
vaikka A ei sitä tietäisi.

Tietämisen totuus
riippuu siis siitä,
miten todella on.

Jos taas puhutaan siitä,
milloin päättely on totta,
totuuteen ei vaikuta,
fyysinen, eikä edes psyykkinen
todellisuus.

Joku sanoo:
*Vain silloin totta tiedän,
kun mielessäni oleva
on sama kuin tosiolevainen.*

Toinen taas väittää:
*Mielessäni oleva tieto,
silloin kun se totta on,
on väin jäljennös tosiolevasta,
ei itse tosioleva.*

Kolmas pohtii:
*Miten kuva mielessäni,
voisi olla sama kuin kuva tosiolevasta,
ellei tietämisessäni itsessään olisi kohtaa,
jossa nämä kaksi kuvaa yhtä olisivat?*

Mutta jos näin ajatellaan, lauseet;
*Ajattelen tiettyä kohdetta, ja
Käsitän jonkin kohteen,
tarkoittaisivat samaa.*

Kuitenkin, ajatellessani vain viittaa siihen,
mutta kun kohteen käsitän,
sen samalla täysin ymmärrän.

Totuus on aina totuutta jostakin,
se on pyrkimystä selvyyteen jostakin,
se ei ole näin itse tietämistä.

Ehto totuuden tietämiseen:
mielikuva kohteesta ja itse kohde
toisistaan erotetaan.

Muutamit ajattelevat:
Tietämisen totuus on vain mielessä,
ei ulkomaailmassa.
Totuus tarkoittaa mielikuvien yhtäpitävyyttä,
tai ajatustemme loogisuutta.

Mutta tätä en usko,
totuuden on oltava muuta kuin
vain mielikuvien yhdenpitävyyttä!
Totuuden oltava jotakin,
joka mielen ulkopuoliseen tosiolevaan
liittyy!

J. E. Salomaan tekstien pohjalta mukaillut: Timo Leinonen

LÄHDE: J. E. Salomaa. Totuus ja arvo. Filosofinen tutkimus. WSOY. 1926. s. 18 - 32.

ONKO TOTUUS EHDOTONTA?

Onko totuus muuttuva,
alati vaihtuvaa,
vai ikuista ja samana pysyvää?

Yksi väittää:
*Totuutta ei ole,
tietomme on aina suhteellista,
muusta maailmasta riippuvaa.*

Toinen vastaa:
*On olemassa,
jos vain on olemassa tietoa,
joka on täysin yleispätevää,
ja sellaista on!*

Mutta miten voin sanoa:
Ei ole olemassa mitään totuutta!
Sehän tarkoittaisi,
että olisi sittenkin olemassa yksi totuus:
On olemassa totuus,
ettei ole totuutta.

Protagoras sanoo:
Ihminen on kaiken mitta.
Siis myös mitta totuudelle.

Näinkään ei voi olla.
Sillä ei voi olla niin,
että jokaisella olisi oma totuutensa.

Miten ihmiset silloin toisiaan ymmärtäisivät,
tai ylipäänsä toisilleen puhuisivat?
Eikö silloin pitäisi jokaiselle olla myös oma kieli?

Hans Vaihinger väittää, että:
*Raja toden ja erheen välillä on
hämärä kuin raja kylmän ja lämpimän.
Ajattelukin toimii erheestä toiseen siirtyen,
tosin kulkuaan säännöstellen.*

Nietzsche sanoo:

*Mielessä ei ole tosiasioita,
on vain niiden selityksiä.*

ja toiset taas väittävät:

*Mikä on totta toiselle,
on erhattä toiselle.*

Onko sitten niin,
että totuus jostakin
riippuu ihmismielestä, eli siitä,
kuka kyseistä asiaa mielessään pohtii?

Eikö kuitenkin ole niin,
että totuus on tärkeää vain silloin,
jos uskon, että on olemassa
vain yksi totuus jostakin,
ja muut vain mielipiteitä?

Voisiko arvostelmani jostakin olla totta,
jos vain olen päätenyt siihen oikean ajattelutavan kautta,
mutta se ei silloin vielä välttämättä
olisikaan mitään yleispätevää tietoa?

Olisiko niin, että arvioni on tosi ja yleispätevä,
jos olen päätenyt siihen oikein ajatellen,
mutta yleispätevää ja riippumatonta totuutta en näin löytäisi?
Siis totuus voisi olla toisenlainen,
jos vaikkapa jokin tekoälyrobotti, tai avaruusolio,
muodostaisi arvionsa samasta asiasta.

Näin ei kuitenkaan minusta voi olla.
Ei silloin voi puhua totuudesta,
jos tulos riippuu pohtijasta.
Ei mikään voi olla totta toisella ja toisella harha,
sillä totuus ei ole ihmisen mielessä.
Mieli tosin vaikuttaa siihen,
miten itse kukin totuuden tajuaa.

Totuus ei voi suhteellista
tai havaitsijan mielestä riippuvaista,
sillä silloin se ei olisi yleispätevää,
ja se on totuuden mitta!

Salomaan tekstien pohjalta laatinut: Timo Leinonen

LÄHTEET:

J. E. Salomaa. "Totuuden ehdottomuus". Teoksessa *Totuus ja arvo. Filosofinen tutkimus*. WSOY. 1926, s. 18 - 32.

https://fi.wikipedia.org/wiki/Hans_Vaihinger

Kommenttini

Salomaa puhuu kielestä,
sanojen ja lauseiden merkityksistä
tavoitteena yksiselitteinen ja yleispätevä kieli.
Mutta eihän ihminen elä
vain sanojen ja kielen maailmassa?

Totuuskin lienee jotakin,
jota sanoilla ei edes tavoita.
Gandhin mielestä totuus on tavoite,
johon jokaisen tulisi pyrkiä siitäkkin huolimatta,
ettei sitä koskaan voi saavuttaa.

Kenellekään ei ole myöskään
avainta totuuden löytämiseen,
eikä edes tietoa siitä, mikä totuus on.

Ei kukaan myöskään totuutta näe
muuta kuin omasta kapeasta näkökulmasta.
Mitä enemmän on katsojia erilaisista näkökulmista,
sitä paremmin totuuskin hahmottuu,
jos eivät katsojat toisiaan polje tai näkemästään estä.

Tämä koskee asioita, jotka ovat edessä,
ehkä myös osin niitä, jotka ovat menneet,
tai ovat tässä ja nyt.

Timo Leinonen

TOTUUS ARVOISTA

On kaksi maailmaa ihmiselle;
teorian ja toiminnan.
Totuus asuu teoriassa,
arvo käytännön toiminnassa.

Tieto on teorian valttikortti,
jos vain tieto totta on.
Toimintaa taas ohjaa pitäminen,
sitä arvot ohjaavat.

Ihminen asuu todellisuudessa,
ja sitä tarkkailee,
ja ehkä tiedoista teorioita rakentaa.
Mutta hän myös toimii.
Siksi hänelle tärkeitä ovat
niin tiedot kuin arvot.

Et tietoa voi johtaa arvoista,
etkä pitämisestä olemista saa.
Joko jo näet;
eivät arvot ja tiedot toisistaan riipu!
Joko myös uskot:
logiikan keinoin et arvoja löydä!

Joku jo kysyy;
*Miten arvot voivat olla osa todellisuutta,
kun niitä en näe, ja jopa uskon
ettei niitä edes konkreettisesti ole?
Miten ne silloin voisivat todella olla?
Enkö voisi sanoa niiden vain pätevän,
muttei todella olevan?*

Platonin mukaan todellisuuksia onkin kaksi;
Toinen on konkreettinen ja arvoltaan alempi,
ja toisessa, ylemmässä ja arvokkaassa,
ideat ja arvot asuvat.

Kant myös maailmansa jakaa
kahteen osaan:
toinen luonto ja ilmiöt,
toinen taas käytäntö ja järki
jossa arvot punnitaan.

Fichte taas sanoo;
*Arvo on asioiden merkitys;
ei ole todellisuutta ilman merkitystä,
eikä merkitystä ilman todellisuutta.*

Joku taas väittää:
Todellisuus on sitä, miksi arvo sen tekee.
 Tai sitten jopa näin:
Arvot eivät kuulu todellisuuteen.
Ne ovat sen yläpuolella, epätodellisia;
ne eivät ole olemassa,
ne vain pätevät.

On myös väitetty,
 että on löydettävissä tietoa,
 jolla voidaan pätevästi asettaa
 arvot arvojärjestykseen,
 tai että teoreettinenkin tietäminen
 on kannanottoa arvoihin.

Mutta jos arvot ja todellisuus
 ovat eri asioita, niin kysyn;
Mihin todellisuuteen arvot kuuluvat,
sillä sitä ei voitane kieltää,
että arvot ovat tosiasioita?

On myös hyvä muistaa,
 että raja teorian ja käytännön välillä
 kulkee juuri siinä,
 missä arvostaminen ja tietäminen
 toisistaan eroavat.
 Molemmat ovat todellisia.
 Niitä ei voi toisistaan johtaa,
 tai toisella toista selittää.

On myös niin, että
 jos arvostat arvoja toisin kuin ennen,
 ja niistä näin toisille puhut,
 olet kuin Nietzsche
 - siis julistaja,
 et suinkaan filosofi.

Sillä tiedät kai sen,
 ettet tieteestä arvoille tukea saat,
 muuta kuin niiden toteamiseen?

J. E. Salomaan tekstien pohjalta mukailut: Timo Leinonen

LÄHDE

Salomaa, J. E. "Arvo – Arvo-ongelma". Teoksessa *Totuus ja arvo – Filosofinen tutkimus*.
 WSOY, 1926, s. 243 – 256.

TUNNE, TAHTO JA ÄLY

Ihmisen mittapuut:
tunne, tahto ja äly.
Nämä kolme kuvajaista
hänessä on.

Teorian maailmassa,
missä totuus asuu,
viittana on usein äly.

Toiminnan maailmasta,
löydät arvot.
Niille perustan luovat
tunne ja tahto.

Nyt kuitenkin kysyn:
*Ei kai voi olla niin,
että nämä kolme
toisilleen vieraita ovat?*

Platon sanoo:
*Tieto määrää tahdon!
Silloin tahto on vapaa,
kun tiedolta ei ovea suljeta.*

Paavali taas julistaa:
*Henki on altis,
mutta liha heikko.*
Augustinus vielä lisää:
*Tahto määrää,
mitä tiedän!*

Mutta toisin tuumaa,
Tuomas Akvinos:
*Onnen löydät,
kun tiedon löydät.
Ylin ihmisessä on näet äly.*

Tätä taas ei usko Don Scotus,
joka tuumaa:
*Tahto ei älyä kaipaa,
se itse itseänsä liikuttaa.*
*Äly tosin kantaa tahdon soihtua,
mutta tahto sille ohjeet antaa.*
*Luonnon ylle nousta voit,
jos oikein tahtoa osaat!*

Mistä sitten voi johtua,
että toisille tärkein on kirkas äly,
ja toisille taas hämärä, tajuton tunne?
Osaatko neuvoa?

Spinoza väittää,
ettei tahtoa edes ole.
Tahto on vain halu
korjata puute,
sille tieto antaa suunnan.
Siis: tiedossa on jo tahto!

Schopenhauer,
jota Nietzsche seuraa,
uskoo vallan toisin:
Tahto on kaiken perusta ja voima!
Myös koko luonnon,
eikä vain ihmisen.

Mutta tänään huomaa,
ettei enää kukaan pohdi,
onko äly ennen tahtoa,
vai tahto ennen älyä.

Nyt kysyn;
Ohjaako äly vai tunne
toimintaamme,
ja olisiko vastaus toinen,
jos toiminnan taso olisi toinen?

En voi erottaa toisistaan:
tahtoa, älyä ja tunnetta.
Jokaisessa valinnassani
ne ovat kaikki mukana.
Toisistaan ne riippuvat,
vaikken voi toista toisesta johtaa.

Toiset tosin väittävät,
Spinozan lailla:
Ei tahtoa ole,
sen olemassaolo on harhaa.
Tahto on vain se valinta,
jonka halun pohjalta teen.

Joku sentään kysyy:
*Kumpi on tahdon takana
 äly vai tunne?*

Hegel väittää:
Tunne on hengen hämärä liike itsessään.
 Tähän lisään:
*Tunne on kokemista,
 mikä ei jätä mitään ulkopuolelleen,
 se vetää kaiken samaan elämän virtaan.*

Voin eritellä, mitä näen ja kuulen,
 mutta en juurikaan sitä,
 missä tunnetilassa milloinkin olen.

Vaikeaksi myös koen määritellä
 tunteeni siitä, miten kaunis,
 tai miten väärin tai oikein
 jokin on.

Tunne on hämärä ja epämääräinen.
 Vain älyllä voin tehdä
 kirkkaita ja selviä eroja asioiden välillä.

Ehkä juuri siksi ne,
 jotka tunnetta korostavat
 ja sen tiedon edelle asettavat,
 usein yötä rakastavat,
 kun yön hämäryys
 erot hävittää.

Bacon varoittaa:
Tunnetila eksyttää arvioitamme!
 Huomaa myös,
 että tunne pitää menneestä kiinni,
 äly sen sijaan luo uudelle pohjan.
 Käsityksesi voit muuttaa joskus hetkessä,
 mutta tunteen kanssa on toisin,
 sen muutos vaatii aikaa.

Äly jäsentää logiikan,
 tunne ihmisten suhteita.
 Yhdessä ne luovat todellisuuden,
 joka on henkeä.
 Meillä ei ole sitä henkeä,
 vaan olemme siitä osa,
 kuten kaikki muukin.

Kuin loogiset suhteet ja tunteet
käyvät koko todellisuuden läpi,
niin niiden kokonaisuus, henki
kattaa koko todellisuuden.

Salomaan teksteistä ajatukset muokannut: Timo Leinonen

LÄHDE:

Salomaa, J. E. "Tunne ja tahto suhteessa älyyn". Totuus ja arvo – Filosofinen tutkimus. WSOY, 1926, s. 257 – 302.

TOTUUDEN JA ARVON SUHDE

Suhde totuuden ja totuuden kokemisen välillä
on kuin suhde arvon ja arvon kokemisen välillä.
Mitä arvot sinänsä lienevätkin,
voin vain ne kokea,
ja tämä kokemus on arvostukseni.

Tunne on mielen toiminnan perusta,
ja näin myös tahtomisen pohjana.
Ei ole tahtomista ilman tuntemista.
Äly taas on kyky, joka voi tunteelle suunnan antaa.
Näin siis välitön kantani arvoihin,
on tunteeni antama vastaus.

G. J. Hartmanin¹ neuvoo:
*Eivät tiedot mielessäni
ole toisiaan arvokkaampia,
ne ovat samanarvoisia.
Tunne on se,
josta tieto arvonsa saa.*

Spinoza miettii:
*En halua jotakin siksi,
että arvostan sitä.
Asia on vallan toisin:
Haluan jotakin,
ja siksi sitä arvostan.*

David Hume taas väittää,
että se, miksi pidämme
jotakin hyvänä tai pahana,
pohjaa siihen, miten paljon tai vähän
se meissä myötämieltä herättää.
Älyllä sitten me tätä tunneprosessia selitämme,
miten sitten parhaaksi näemme.

Äly voi liikkua vain
suhteissa eri asioiden välillä,
ei pelkässä kokemuksessa.
Arvostus ei taas voi olla
pelkkää kokemusta
hyvän ja pahan välillä.

¹ Ks. Hartmanista https://filosofia.fi/suomalainen_filosofia/galleria/1109

Arvostuksella on oltava aina jokin kohde,
josta se saa alkunsa.
Näin se liittyy älyn maailmaan,
ja asioiden välisiin suhteisiin.

Nietzsche väittää:
*Hyvinvointi ei ole päämäärä,
se on loppu.
Se on tila, mikä tekee ihmisen pieneksi,
ja synnyttää toiveen kaiken häviämisestä!*

Suuret kärsimykset
ovat kaikkien nousujen takana!
Historiakin opettaa:
*Syvimpien arvojen lähteille löytäneet
ovat kokeneet myös syvimät kärsimykset.*

Oikein onkin päätellä:
Kärsimys ja mielihyvä
ovat yhtä lähellä elämystä arvosta,
eli arvo ei löydy vain mielihyvästä,
vaan myös mielipahasta.

Elämys arvosta on arvon välitöntä kokemista.
Toiset väittävät, että arvo on kyky poistaa mielipaha,
jonka tarve ja puute jostakin on synnyttänyt.
Mutta näin tuskin on,
sillä se tuo mutkia ajatuksen matkaan.
Selvempää on pohtia,
että arvo liittyy asioiden välisiin suhteisiin,
ei yksittäisiin kohteisiin.

Decartes aikoinaan pohti:
*Eikö hyvin voi olla niin,
että kaikki tietoni on harhaa?*
Hän löysikin varman tiedon lopulta siitä,
että hän oli, koska epäili olemistaan.

Eivätkö myös arvot voi olla
tiedon lailla pelkkää harhaa?
Eikö myös niitä pidä pohtia ja epäillä,
jotta niistä voisi varmempi olla?

Arvon arvo ei ole arvon kokijassa,
tai arvossa itsessään.
Kauneuden arvo ei kärsi siitä,
että jokin taideteos on epäonnistunut.
Ei myöskään oikeuden arvo siitä,
että ihmiset rikkovat oikeutta vastaan.

Arvot ovat suuntaviittoja toiminnalle,
 ikään kuin pysyviä päämääriä ja tehtäviä.
 Ne kertovat, mitä pitää tehdä.

Mutta pitämisellä tulee olla kiinteä perusta!
 Jos ei sellaista perustaa olisi,
 kyse olisi pitämisestä,
 jonka aina pitää olla,
 mutta joka ei koskaan ole.

Pitäminen ei näet ole vielä todellista,
 kuten Hegel tietää:
*Mikä on vasta tehtävänä,
 ei vielä ole todella olemista!*

Arvot koemme vain tunteillamme,
 siksi emme voi tarkasti niitä määritellä,
 voimme vain ne Erik Ahlmanin tavoin tyyppitellä.
 Kun kokemuksemme arvoista ilmaistaan lauseilla,
 niistä tulee tietoisuutemme osa.

Kysymykset totuudesta ja arvoista,
 koskettelevat todellisuutta,
 mutta ne tarkastelevat sitä eri suunnista.
 logiikan ja ihmismielen toiminnan,
 ei tiedon tuolla puolla olevan;
 metafysiikan näkökulmasta.

Metafysiikkaa olen välttänyt,
 sillä filosofia ei voisi hengittää
 puhtaan ajatuksen ilmattomassa tilassa,
 jonne käsitteellinen järki nousisi aatteiden siivillä.

Kantinkin mukaan filosofia pelkää
 metafysisten rakennusmestarien
 korkeita torneja,
 joiden ympärillä käy kova tuuli
 ja siksi etsii kokemuksen hedelmällistä laaksoa.

Lopuksi kysyn:

Vaikuttavatko arvot totuuteen?

Vastaa itse:

Arvot ovat totuuden ulkopuoliset seikkoja.

Ne eivät vaikuta totuuteen ja sen tietämiseen.

Metafyysisessä hengen maailmassa tilanne on toinen:

Siellä yhdistyvät niin totuuden, tietämisen kuin arvojen maailmat.

Mutta se on jo toinen juttu.

J. E. Salomaan teksteistä ajatukset hyvin vapaasti muokannut: Timo Leinonen

LÄHTEET

Salomaa, J. E. "Tunne arvostamisen perusteena". Totuus ja arvo – Filosofinen tutkimus. WSOY, 1926, s. 303 – 324.

Salomaa, J. E. "Arvon käsite". Totuus ja arvo – Filosofinen tutkimus. WSOY, 1926, s. 325 – 344.

Salomaa, J. E. "Arvoarvostelmat". Totuus ja arvo – Filosofinen tutkimus. WSOY, 1926, s. 345 – 356.

Salomaa, J. E. "Totuus ja arvo". Totuus ja arvo – Filosofinen tutkimus. WSOY, 1926, s. 357 – 368.